

Styrende dokument	Prosess: Føre tilsyn	Retningslinje
Utarbeidet av: cassv		Utgave: 6
Sist endret: 05.04.2017	Prosesseier: Ole Fjetland	ePhorte saksnr: 2014/257648

Nødslakting og bedømmelse av nødslakt

INNHold

Side 2	Formål
Side 2	Virkeområde
Side 2	Innledning
Side 2	Presisering av begreper
Side 2	Obligatorisk ante mortem undersøkelse
Side 3	Definisjon av nødslakt
Side 3	Konsekvenser
Side 3	Veiledning for praktiserende veterinærer
Side 3	Eksempler på aktuelle situasjoner
Side 6	Uttak av mage og tarm
Side 6	Veiledning for kjøttkontrollen
Side 6	Post mortem kontrollen
Side 7	Stempel
Side 7	Ikke lenger utlevering av ustemplede slakt av nødslakt

VEDLEGG

Nødslaktattest

FORMÅL

Retningslinjen skal sikre en enhetlig forståelse og anvendelse av bestemmelsene for nødslakting slik at *dyrevelferd* og *hygiene* ivaretas.

VIRKEOMRÅDE

Retningslinjen er rettet mot arbeid veterinær må utføre hos dyreeier i forbindelse med nødslakting, og rettet mot kjøttkontrollens bedømmelse av slaktet.

INNLEDNING

Presisering av begreper

Slakting og *avliving*. Disse to begrepene brukes ofte om hverandre. Det er likevel to forskjellige aktiviteter.

- Slakting er en prosess som følger etter at et dyr er blitt avlivet og har som hensikt å produsere mat til folk. Hygieneregelverket regulerer forholdet.
- Når et dyr blir avlivet, trenger det ikke å følge en slaktemessig behandling av dyreskrotten etterpå. Dyrevelferdsregelverket gjelder bare fram til dyret er blitt avlivet.

Obligatorisk ante mortem undersøkelse

Det er krav om ante mortem undersøkelse av dyr som skal nødslaktes. Det er et absolutt krav uten unntak. *Animaliehygieneforskriften, jf. 853/2004 vedlegg III avsnitt I kapittel VI (2)*

Det gjelder når en tar sikte på en slaktemessig behandling av dyreskrotten etter avlivingen, for å produsere mat til folk.

Hensikten med ante mortem undersøkelsen er å ivareta forhold som har betydning for folkehelse, dyrevelferd og dyrehelse. Da må en først ta stilling til om dyret, slik det framstår, egner seg til å kunne bli til mat for folk. Det vil si om det i det hele tatt skal slaktes. Alternativet er avliving.¹

Bestemmer en seg for slakting, innebærer nødslakting at dyret blir avlivet på stedet og dyreskrotten transportert til slakteri for videre slaktemessig behandling. Veterinæren må derfor utføre foreskrevet ante mortem undersøkelse og fylle ut fastsatt skjema (nødslaktattest), sammen med andre nødvendige opplysninger. Ved vurdering av hva som kan transporteres til slakteri og hva som må avlives på stedet (skikkethet til transport), må en forholde seg til gjeldende transportbestemmelser.

¹ Noen misforstår kanskje dette at de skal bekrefte at dyret etter deres vurdering egner seg til å bli til folkemat, og tror at det innebærer at de skal gi et forhåndsløfte om at slaktet kommer til å bli godkjent. Men det er ikke det som er ment. Det en vil, er å få sortert fra de dyrene som *ikke* egner seg som folkemat og som i stedet må avlives og sendes til destruksjon. Det kan en fastslå allerede ved ante mortem undersøkelsen. Om det som slaktes blir godkjent etterpå, kan først avgjøres etter utført post mortem undersøkelse.

Definisjon av nødslakt

Den enkelte kan ikke selv avgjøre hva som skal betegnes som nødslakt. Det er definert i regelverket. *Animaliehygieneforskriften, jf. 853/2004 vedlegg III avsnitt I kapittel VI (1):*

Et dyr som ellers er friskt, skal ha vært utsatt for en ulykke som, av hensyn til dyrets velferd, forhindret at dyret kunne fraktes til slakteriet.

Regelverket gir bare anledning til å nødslakte "et dyr som ellers er friskt". Det forstås som dyr med upåvirket allmenntilstand.

Når det gjelder skaden dyret har vært utsatt for, omtaler regelverket det som at dyret har vært utsatt for en "ulykke". Det forstås som en uforutsett hendelse.

Konsekvenser

Noen dyr vil en ikke kunne nødslakte. Da er det viktig å ivareta det dyrevelferdsmessige, og sikre rask og forsvarlig *avliving* av disse dyrene slik at de ikke blir liggende å lide.

Syke dyr kan ikke *nødslaktes*. Sykdom hos dyr er vanligvis ikke en akutt situasjon som absolutt må løses der og da. Dessuten er behandling et alternativ til slaktning. En eventuell slaktning av syke dyr kan planlegges, og Mattilsynet må ha gitt tillatelse. *Animaliehygieneforskriften, jf. 853/2004 vedlegg III avsnitt I kapittel I (2).*

Skal dyr nødslaktes, er det ikke aktuelt å kjøre dem levende inn til sanitetsslakteriet. Nødslaktning er ifølge regelverket noe en må ty til fordi dyret av dyrevelferdsgrunner ikke kan transporteres.

De såkalte *hasteslaktene* ligger i grenseområdet til nødslakt. De har vært et problem. Nå er det ikke hasteslaktene i seg selv som har vært problemet. Og hasteslaktene kommer heller ikke til å forsvinne. Problemet har vært at en har fått for lite konkrete opplysninger om hva det er med dette dyret og hvorfor det haster å få det slaktet. Men systemet med matkjedeinformasjon skal nå sikre at relevant og tilstrekkelig informasjon om slaktedyr er tilgjengelig for Mattilsynet. Normalt skal denne informasjonen komme på forhånd, men for hasteslakt kan det følge med dyret til slakteriet.

VEILEDNING FOR PRAKTISERENDE VETERINÆRER

Eksempler på aktuelle situasjoner

Listen nedenfor er ikke uttømmende, men er ment å belyse noen av de problemstillingene som er mest vanlig. I tillegg til hygieneregelverkets bestemmelser om nødslakt, kommer transportbestemmelsene, særlig bestemmelser om transport i tiden rundt fødsel.

Det som må vurderes, er om det foreligger: 1) en uforutsett hendelse, 2) om dyret har upåvirket allmenntilstand, og 3) om den uforutsette hendelsen forhindrer at dyret av dyrevelferdsmessige årsaker kan transporteres til slakteriet. Alle tre forhold må være oppfylt for at det aktuelle tilfellet skal komme innenfor nødslaktordningen.

Dyr med fødselskomplikasjoner

Disse kommer inn under begrepet "uforutsette hendelser" (ulykke). Graden av "upåvirket allmenntilstand" må vurderes. Det er fysiologisk naturlig at disse dyrene har påvirket allmenntilstand. Og det er også klart at det normalt er slik at allmenntilstanden er mindre påvirket i tilfeller der komplikasjonen består i at gårdbruker selv ikke klarer å forløse en veterinærmedisinsk sett relativt ukomplisert fødsel, f.eks. retting av et tilbakebøyd frambein (hos småfe og storfe) eller dårlige plassforhold i fødselskanalen hos purker, mens allmenntilstanden kan være mer påvirket i situasjoner som oppstår ved virkelig kompliserte fødsler med f.eks. misdannelser og børslyng. I de førstnevnte tilfellene er det således relevant å gjøre en totalvurdering av situasjonen hvor det kan konkluderes med at allmenntilstanden ikke er klinisk registrerbart mer påvirket enn det som er vanlig ved fødsler i sin alminnelighet. Dersom det er en virkelig vanskelig fødsel som ender som nødslakt, må avgjørelsen om dette tas raskt, før allmentilstanden blir vesentlig påvirket.

Skjedeprolaps, endetarmsprolaps, uterusprolaps

Disse kommer inn under begrepet "uforutsette hendelser". Graden av "upåvirket allmenntilstand" må vurderes. I tillegg vil bestemmelser om forbud mot transport rett etter fødsel kunne være relevante.

Langliggere

Disse kommer inn under begrepet "uforutsette hendelser". For den klassiske langligger er imidlertid allmenntilstanden normalt sett såpass påkjent at dyret ikke kan nødslaktes. Det vil si at når det er blitt en langligger, er det egentlig for seint å tenke på slakting. Men jo nærmere innsykningstidspunktet avgjørelsen om avliving tas, jo mindre er allmenntilstanden normalt sett påvirket. Det betyr at dyr som legger seg, i mange tilfeller kan nødslaktes hvis avgjørelsen tas raskt (innen 1 døgn fra innsykning). I slike tilfeller kommer dyret egentlig ikke inn under den klassiske definisjonen av langligger. Og det må være en dyrevelferdsgevinst at slike dyr blir slaktet tidlig.

Speneskader, forøket celletall – fare for utvikling av mastitt

Dette er ikke lidelser som tilsier at dyret må avlives, det er ingen alvorlig eller livstruende situasjon (ulykke, nødsituasjon). Dyreeieren har mulighet til å velge å behandle dyret. Men erfaringsmessig blir de ofte slaktet. Det vil si at kommer de ikke som nødslakt, vil de høyst sannsynlig komme som "hasteslakt". Skaden/ lidelsen gjør ikke dyret transportudyktig, men bestemmelser om forbud mot transport rett etter fødsel og slakteriets åpningstider vil kunne innsnevre valgmulighetene. Selv om disse tilfellene i prinsippet skulle havnet utenfor nødslaktordningen, tilsier en pragmatisk tilnærming at de bør kunne nødslaktes dersom de ikke kan slaktes raskt på ordinær måte.

Beinbrudd

Kommer inn under begrepet "uforutsette hendelser". Ved umiddelbar avliving kan det i de fleste tilfeller også vurderes at allmenntilstanden er upåvirket. Ellers minner en om det absolutte kravet om ante mortem undersøkelse utført av veterinær.

Dyr med andre akutte skader enn beinbrudd – f. eks. store kutt, opprevet hud, store blødninger, "spidding", avrevne klauver

Uforutsette hendelser med upåvirket allmenntilstand. Kommer innenfor nødslaktordningen

Utglidninger, forskrevninger

Disse kommer inn under begrepet "uforutsette hendelser". En forutsetter at allmenntilstanden er upåvirket.

Storfe med "vonde bein" – akutt og kronisk

Her tenker en ikke på leddbetennelser eller verkebyller, men mer uspesifikke lidelser. *Plutselig* oppståtte "vonde bein" vil kunne kalles ulykke (uforutsett hendelse) og dermed komme innenfor nødslaktordningen. Med hensyn til dyr med mer kroniske "vonde bein" vil veterinærens vurdering av dyrets transportdyktighet få avgjørende betydning. Dersom veterinæren etter undersøkelse konkluderer med at det er sannsynlig at dyret i løpet av, og på grunn av transporten til slakteriet, vil utvikle et så betydelig "smertekompleks" at fortsatt transport vil være dyrevernmessig uforvarselig, kan dyret nødslaktes. Det forutsettes upåvirket allmenntilstand. Selv om det kan være tvil om en del tilfeller med "vonde bein" vil kunne kalles uforutsett hendelse (ulykke), vil det etter Mattilsynets vurdering være viktig å unngå å transportere dyr som av dyrevelferdsmessige årsaker helst ikke bør transporteres levende.

Griser med leddbetennelser og/ eller verkebyller

Dette kommer ikke inn under definisjonen av en "uforutsett hendelse" og dyret kan ikke nødslaktes. Det har ikke betydning for denne vurderingen at allmenntilstanden er upåvirket. Andre ganger kan allmenntilstanden være så pass påkjent at dyret ikke egner seg som folkemat, hverken som vanlig slakt eller nødslakt.

Løpesår – løpedreining/ løpedisløkasjon

Tilstanden oppdages ikke før symptomene (konsekvensene) begynner å vise seg, og da er det allerede en sykkelig tilstand og allmenntilstanden er påvirket. Havner derfor utenfor nødslaktordningen.

Forvillede dyr – kviger

Dyr som springer ute og ikke lar seg fange inn. Allmenntilstanden er antakelig upåklagelig. Men det kan likevel ikke kalles "uforutsett" at dyrene skal fanges inn når beitesesongen er over. Dyreeier skal føre tilsyn med dyrene sine i følge holdforskriftene², også de dyrene som går ute. Og har en sluppet dyr ut på beite, forventes det også at en har mulighet til å få dem inn igjen. I en vanskelig situasjon er slaktning heller ikke eneste mulighet, det finnes alternativer (f.eks. bedøving, avliving). Dette faller derfor utenfor nødslaktordningen.³

Kviger som er svært ustyrlige og ikke lar seg melke

Omfattes egentlig ikke av nødslaktordningen. En har kontroll på dyret, det lar seg derfor transportere til slakteri. Selv om dette er en uforutsett hendelse og dyret har upåvirket allmenntilstand, er dyret skikket til transport. Men en må vurdere om dyret er så ustyrlig at det er fare for at det vil skade seg under transporten. Og bestemmelser om forbud mot transport rett etter fødsel vil også kunne føre til at dyret må nødslaktes.

² Bl.a. forskrift 22.04.2004 nr 665 om hold av storfe, og forskrift 03.07.2006 nr 885 om velferd for produksjonsdyr.

³ Dermed slipper en også den noe spesielle ante mortem kontrollen som en veterinær i så fall måtte ha utført på avstand.

Uttak av mage og tarm

Nødslakting er ifølge regelverket slakting av dyr som ikke kan transporteres til slakteri. De må derfor avlives på stedet. Men skrotten av det avlivede dyret skal bringes til slakteri for slaktemessig behandling. Regelverket tillater likevel én slaktemessig behandling utført utenfor slakteriet, i tillegg til avlivingen. Det er uttak av mage og tarm. Det står ikke at mage og tarm må tas ut i felt, men det *kan* gjøres dersom en anser det som nødvendig. Hygienisk er det bedre at det utføres på slakteri der forholdene er lagt til rette for det, men regelverket tillater eviscerasjon i felt på nødslakt. I så fall skal det skje under tilsyn av veterinæren. Se *animaliehygieneforskriften*, jf. 853/2004 vedlegg III avsnitt I kapittel VI (3).

Dersom en velger at mage og tarm ikke skal tas ut på stedet, men kjøre dyreskrotten hel til sanitetsslakteriet for slaktebehandling der, er det ikke det samme kravet om at veterinær må være til stede under eviscerasjon.

I motsetning til tidligere inneholder ikke det nåværende hygieneregelverket noen eksakt *tidsgrense* for uttak av bukhuleorganer, men sier at uttak av indre organer skal skje så raskt som mulig etter bedøvingen. For nødslakt gjelder at dersom det går mer enn to timer mellom avliving og ankomst på slakteriet, skal dyreskrotten kjøles. Aktiv kjøling er likevel ikke nødvendig hvis klimaforholdene tillater det.

VEILEDNING FOR KJØTTKONTROLLEN

Bedømmelse av nødslakt ved post mortem kontrollen

Generelt gjelder de samme reglene for bedømmelse av slakt av nødslaktede dyr som for andre slakt. Kassasjonsårsakene finner en i *animaliekontrollforskriften*, jf. 854/2004 vedlegg I avsnitt II kapittel V (1).

Jf. retningslinjen *Bedømmelsestabell for kjøttkontrollen. Rødt kjøtt*.

I tillegg er det tre steder der regelverket sier noe utfyllende om undersøkelse av nødslakt:

- Ved nødslakting skal det foretas post mortem undersøkelse av skrotten så snart som mulig.
Animaliekontrollforskriften, jf. 854/2004 vedlegg I avsnitt I kapittel II (D)(5)
- Kjøtt fra dyr som slaktes etter en "ulykke", kan bare brukes til konsum dersom det ved kontroll ikke påvises noen *andre alvorlige skader* enn dem som oppstod ved ulykken. Poenget her er disse eventuelle andre skadene. Det skal selvfølgelig slaktes på slakteri, dvs. det avlivede dyret skal bringes til slakteri for å fullføre slaktebehandlingen der.⁴
Hensikten med denne presiseringen i regelverket er trolig at en vil unngå at noen skal prøve å lure inn dyr med gamle skader eller sykdommer under dekke av den

⁴ Dette er Mattilsynets tolkning av den upresise formuleringen: "kjøtt fra dyr som slaktes etter en ulykke på slakteriet". Det har fått noen til å lure på hvor ulykken skjedde. Denne tolkningen er basert på en sammenlikning av de engelske, franske og tyske tekstene av forordningen. Bestemmelsen er en videreføring av det som stod i den tidligere kjøttkontrollforskriften § 7.3, jf. direktiv 1964/433 artikkel 3 (1)(A)(d).

ulykken som nettopp skjedde. Bestemmelsen står som et påbud til slakteriet, men det er Mattilsynet som utfører den kontrollen som nevnes.

Animaliehygieneforskriften, jf. 853/2004 vedlegg III avsnitt I kapittel IV (2)(c)

- Den offentlige veterinæren kan fastsette krav til *bruk av kjøtt* fra dyr som er nødslaktet. Virksomheten skal følge disse eventuelle instruksene om bruken av kjøttet som den offentlige veterinæren gir etter undersøkelsen post mortem.⁵
Animaliekontrollforskriften jf. 854/2004 vedlegg I avsnitt II kapittel V (2)(a), jf. animaliehygieneforskriften, jf. 853/2004 vedlegg III avsnitt I kapittel VI (8)

Mulige aktuelle krav til bruk av slikt kjøtt kan være:

- nedskjæring og produksjon
- nedskjæring i nedskjæringsvirksomhet i tilknytning til det aktuelle slakteriet
- utbeining
- kanaliseres til produkter som skal varmebehandles
- frysing

Ellers har flere virksomheter pålagt seg selv særskilt håndtering av slike slakt i retningslinjen sin om hygienisk råvarekvalitet.

Stempel

Godkjente nødslakt skal nå ha vanlig *ovalt* stempel. Kjøtt fra nødslaktede dyr er ikke noen større helseisiko for mennesker enn kjøtt fra vanlige slakt. Men en har som nevnt mulighet til å fastsette krav til bruk av dette kjøttet.

En har også fjernet bestemmelsen om at godkjente slakt av nødslaktede dyr bare kunne omsettes på det nasjonale markedet. Det betyr at kjøttbransjen slipper å ha egen varestrøm for kjøtt fra dyr som er nødslaktet.⁶

Ikke lenger utlevering av ustemplede slakt av nødslakt

I et gammelt rundskriv fra SNT i 1995, rundskriv nr 4027 R, journal nummer 95/1482, prøvde en å løse det problemet en fikk den gangen dersom en nødslaktet et dyr uten at veterinær hadde vært til stede. Det hendte av og til da, selv om ante mortem kontroll var et krav den gangen også for at slakt skulle kunne godkjennes til folkemat.

Men den kreative løsningen en fant på den gangen, er ikke aktuell nå lenger. Ordningen avvikles og rundskriv 4027 R oppheves.

⁵ Nødslakt begynner slakteprosessen på en mindre optimal måte enn vanlige slakt ved at de avlives utenfor slakteri og ofte blir mage og tarm tatt ut i felt der det ikke er lagt til rette for slakteoperasjoner. Slakt av nødslaktede dyr kan også bli hengende noe lenger i kjøttkontrollens lokaler enn annet slakt fordi kontrollen av dem kan bli mer omfattende, f.eks. med prøvetaking der en må vente på laboratorieresultater. Opphold i kjøttkontrollens arrestkjølerom over tid er ikke alltid like optimalt, siden det som regel er mye trafikk av slakteskrotter inn og ut av det kjølerommet.

⁶ Men som nevnt har noen i bransjen pålagt seg selv å la visse kategorier slakt og kjøtt gå i egen varestrøm.

VEDLEGG

Nødslaktattest

Nodslakteattest.pdf

Endringer

Utgave	Godkjent	Godkjent av	Utarbeidet av	Endring
01	05.03.2010	krlan	eivsm	1. utgave av dokumentet godkjent.
02	04.03.2011	krlan	eivsm	<i>Viktigste endring:</i> Mer pragmatisk holdning til kyr med speneskader. Erfaringen viser at de blir slaktet uansett, og i stedet for å få dem som "hasteslakt" kanskje uten opplysninger, er det bedre å få dem som nødslakt med veterinærattest.
03	09.11.2014	krlan	eivsm	Teksten er gjennomgått og forenklet. Nå er det mindre informasjonsstoff slik at den blir tydeligere som veiledning/ retningslinje. Bestemmelsene om stempel og omsetning av nødslakt er endret.
04	20.11.2014	krlan	eivsm	Gjort om til nynorsk. Gjelder også nødslaktattesten. Kjøttbransjens retningslinje for hygienisk råvarekvalitet er nevnt.
04	28.11.2014		eivsm	Bokmålsutgaven blir beholdt parallelt med nynorskutgaven. Foretatt små justeringer i teksten for å gjøre dem like.
05	03.10.2016		trlon	Endret forfatter og prosesseier
06	05.04.2017		cassv	Noen presiseringer: lagt til innen 1 døgn etter innsykning for langliggere og lagt til løpedislokasjon under løpesår.